

*Купенко Анастасія Ігорівна*

студентка 2-го курсу магістратури

факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ПОНЯТТЯ КРІОКОНСЕРВАЦІЇ ТІЛА ТА АНАТОМІЧНИХ ОРГАНІВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Розвиток біологічних та медичних знань зумовлює появу нового покоління прав людини, які забезпечують соматичне існування людини як біологічного виду. Генетичні та медико-біологічні експерименти зумовлюють у теорії права інтерес до права на евтаназію, права людини на вільне розпорядження її тілом, органами і тканинами (клонування, трансплантація, кріоконсервація), а також біоматеріалами близьких родичів.

Однак, легальне використання технології – під сумнівом у зв'язку з відсутністю правового поля, а це стримує розвиток галузі. Ініціативи у сфері кріотехнологій не контролюються державою і носять здебільшого комерційний (високоприбутковий) характер, часто на межі злочину. Відтак, у сучасному суспільстві назріла потреба визначити і законодавчо закріпити цілу низку спеціальних понять медико-біологічного напрямку, в тому числі кріоконсервацію та процедуру низькотемпературного (без заморожування) збереження життєдіяльності ізольованих органів або тканин.

Права людини у сфері, дотичній до кріоніки, вивчали як вчені-медики, так і цивілісти; так, Р. Стефанчук на теоретичному рівні систематизував визнані цивільним правом права людини у сфері біоетики і біомедицини; Н. Квіт вивчала біологічні матеріали людини як складову біобанку та їх співвідношення з анатомічними матеріалами; І. Азарський писав про зберігання донорської крові та створення професійних центрів (банків) крові; О. Пунда визначив істотні умови договору зберігання анатомічних матеріалів людини тощо. Попри ці роботи, юридичного визначення поняття «кріоконсервація» досі немає ні в окремому науковому дослідженні, ні в рамках комплексної наукової праці, ані в законодавстві.

У США піонери кріоніки Р. Еттинджер та Е. Кушра, в 1963 році створили «Товариство продовження життя», а в 1964 році Р.Еттинджер опублікував працю «Перспективи безсмертя», в якій виклав суть кріоніки, її основні завдання, цілі та ідею, що кріоконсервація забезпечить збереження людського тіла в момент зупинення життєвих процесів організму до настання незворотніх наслідків задля повернення особи до життя в майбутньому [1]. Першим людським тілом, кріонізованим у 1967 після

смерті від онкозахворювання з надією на подальше відродження, стало тіло Дж. Бедфорда [2], яке зберігається й донині.

З розвитком знань про природу людського організму і суті механізмів його функціонування, вдосконалюються та уточнюються перспективи відновлення життя кріоконсервованому пацієнту. Комплексним напрямом є кріоконсервація людського тіла в цілому, тобто заморожування організму без додаткового пошкодження органів чи тканин. Практичний досвід вчених-хіміків, фармацевтів та медиків визнає також доцільність кріоконсервації окремих анатомічних матеріалів людини, тобто конкретних органів (головним чином, мозку), тканин, клітин тощо (часткова кріоконсервація), в надії на майбутню трансплантацію тіла або створення штучної оболонки для мозку.

Сьогодні в Україні існують лише окремі напрями часткової кріоконсервації тканин та клітин: для потреб репродуктології; для лікування стовбуровими клітинами; у донорстві стосовно забраної крові та анатомічних матеріалів для трансплантації, де низькотемпературне зберігання може знаходитися у значних часових межах (від хвилин чи годин до місяців і років). Тим часом, в Україні немає спеціального законодавства, яке б врегулювало відносини у сфері кріотехнологій; існують лише окремі нормативні акти, які фрагментарно регулюють окремі аспекти кріозберігання; серед них:

- ЗУ «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини» від 17.05.2018 року, де врегульовано порядок поміщення в спеціальні резервуари біоматеріалів на зберігання;
- Наказ МОЗ України від 11.04.2014 року №787, у п.4.1, п.5.1 якого визначено порядок використання кріоконсервації в репродуктології, де забезпечує тривале зберігання генетичного матеріалу;
- Наказом МОЗ України №630 від 10.10.2007 року, яким регулюється проведення клінічних випробувань із застосуванням стовбурових клітин для лікування захворювань крові та певних патологій в Україні.

Однак, у вказаних актах юридичне визначення «кріоконсервації» відсутнє.

У зв'язку з цим, для визначення правового поняття «кріоконсервація» слід відштовхуватися від його існуючих, переважно медико-біологічних дефініцій.

А. Вольф, американський вчений-кріоніст, у науковій роботі «Що таке кріоніка?» визначає: кріоконсервація передбачає поміщення важкохворих пацієнтів, які не можуть лікуватися за допомогою сучасних медичних

технологій, у стан тривалої терапії низькою температурою, щоб зберегти людину до моменту, коли лікування стане доступне і можливе [3].

До прикладу, у США на федеральному рівні прийнято низку нормативних актів: The Legal Status of Cryonics Patients; The Undead; Metabolically Challenged; The Deani-Mates [4]. В цих документах прописані права і обов'язки сторін процедури кріоконсервації, засади захисту громадського здоров'я, але головне – надане визначення поняття кріоконсервації як зусилля (спроби), використовуючи наднизькі температури, врятувати життя людині, якій не допомогли сучасні медичні препарати і технології, чиє тіло буде збережене впродовж століть чи навіть тисячоліть, доки медичні технології майбутнього не зможуть відновити пошкоджені або уражені ділянки тіла.

Більшість існуючих визначень кріоконсервації не можуть претендувати на роль правової дефініції, оскільки головним чином втілюють медико-біологічні, а не юридично значимі ознаки, які необхідно розглянути нижче.

Насамперед, **об'єктом кріоконсервації є тіло або органи (зокрема, мозок) людини**. Будь-які тваринні чи рослинні організми не можуть бути об'єктом процедури з правової точки зору.

По-друге, говорячи про людину як про біологічну істоту, важливо визначити момент припинення її існування, тобто смерті, оскільки для потреб кріоконсервації важливо, щоб тіло людини не почало розкладатися. З медичної точки зору, смерть може бути фізична (припинення життєдіяльності організму в цілому), клінічна (призупинення нормального функціонування окремих органів) та юридична (визнання особи померлою судом). Для кріоконсервації **характерною ознакою є фізична смерть**, внаслідок якої припиняється біологічне існування людини; лише так загроза існування людини як біологічного виду, зважаючи на гіпотетичні зловживання заінтересованих осіб, буде мінімальною.

По-третє, **мета кріоконсервації полягає у можливості зберегти тіло / органи людини, не порушуючи при цьому біологічного функціонування анатомічних матеріалів**. Це, наприклад, схоронність клітин нервової системи задля її відновлення у майбутньому.

По-четверте, важлива **стабільно низька температура зберігання**, що мінімізує пошкодження біоматеріалу.

По-п'яте, кріоконсервація можлива як **щодо цілого тіла, так і до мозку померлого**, що актуалізує питання про визнання відновленого до життя біооб'єкта (в т.ч. у чужому або у штучному тілі) суб'єктом права.

Поки що біонічні організми, створені як інженерно-технологічні рішення, не визнаються суб'єктами права, хоч питання про легальність біонічного організму чи штучного інтелекту активно дискутується.

Тим часом, щодо тіла після розмороження важливе не так відновлення біологічного функціонування, як функцій, що забезпечують існування особи: пам'ять, рефлексії, знання та навички, здобуті протягом життя. Тобто, по-шосте, **ціллю кріоконсервації є повернення до життя особи як особистості**, а не як біологічного об'єкта у тваринному сенсі.

По-сьоме, **строк зберігання визначається гіпотетичною умовою появи потрібних технологій**, тому юридично він важливий, а його тривалість чітко не може бути визначена в момент кріоконсервації, що здійснюється «на майбутнє».

З огляду на темпи науково-технічного прогресу у сфері біотехнологій, важко спрогнозувати, який спосіб кріоконсервації слід використовувати. Тому, вибір способу не можна розглядати як істотну юридичну ознаку, бо він зумовлений доцільністю стосовно конкретного органу, тканини в кожному випадку окремо.

Отже, з юридичної точки зору кріоконсервація тіла та анатомічних органів людини – це процедура заморожування та подальшого стабільного низькотемпературного зберігання тіла або мозку щойно померлої людини з метою збереження біологічних функцій органів та їх відродження згодом до життя у своєму, чужому тілі або у штучно створеному організмі на період до створення спеціальних технологій.

Це визначення стосується видового поняття, і може бути в подальшому використане для розробки правового визначення кріоконсервації як родового поняття. Предметом подальших наукових розвідок можуть бути правовий статус кріонізованого пацієнта, поняття, зміст і характеристики договору на надання послуг з кріоконсервації, насамперед детермінування прав, обов'язків сторін та їх відповідальності у такому договорі тощо. Це дозволить створити належну законодавчу базу і переведе у легальну площину діяльність науковців-ентузіастів, що досліджують кріоніку та її можливості.

### Список використаних джерел

1. Перспективи безсмертя: веб-сайт. URL: [https://royallib.com/book/ettinger\\_robert/perspektivi\\_bessmertiya.html](https://royallib.com/book/ettinger_robert/perspektivi_bessmertiya.html) (дата звернення: 08.11.2022);
2. Джеймс Бедфорд: веб-сайт. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/James\\_Bedford](https://en.wikipedia.org/wiki/James_Bedford) (дата звернення: 08.11.2022);

3. Using low temperatures to care for the critically ill: веб-сайт. URL: <https://www.biostasis.com/what-is-cryonics/> (дата звернення: 08.11.2022);

4. The Legal Status of Cryonics Patients: веб-сайт. URL: <https://alcor.org/Library/html/legalstatus.html> (дата звернення: 08.11.2022).

*Науковий керівник: канд.юрид.наук, доцент Матійко М.В.*

***Лисенко Ангеліна Володимирівна***

студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та  
антикорупційної діяльності

Національного університету «Одеська юридична академія»

## **ЩОДО ПРОБЛЕМ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ СУБ'ЄКТОМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Проблема значення людини в міжнародному праві завжди була і залишається «наріжним каменем» міжнародно – правової науки та практики. Правильне вирішення даної проблеми має вагомое значення для всього світового співтовариства і задає вектор подальшого розвитку доктринальних досліджень, правотворчості та правозастосування в міжнародному праві.

Питаннями міжнародної правосуб'єктності фізичної особи займалися такі вчені як О.В. Тарасов, Н.С. Кучерук, В.В. Мицик, М.А. Баймуратов, Д. Кулеба, Ж. Тускоз, І.І. Лукашук, Г.І. Тункін, С.В. Черниченко, Б.Б. Ганюшкін, Н. Мугерва, А.І. Дмитрієв, Г.В. Ігнатенко та інші.

Існують різні підходи щодо визначення кола суб'єктів міжнародного права та їх класифікації. Це обумовлено, насамперед, тим, що ще й досі відсутнє єдине розуміння і бачення сутності суб'єктів міжнародного права та характерних рис, які їм притаманні.

Під суб'єктами міжнародного права розуміють учасників міжнародних правовідносин, яким властиві елементи міжнародної правосуб'єктності, а саме: здатність володіти та безпосередньо здійснювати міжнародні права та обов'язки, створювати норми міжнародного права та нести відповідальність за їх порушення. [1, с.72]

Незважаючи на відсутність єдності у підходах до визначення кола суб'єктів міжнародного права, вітчизняні дослідники умовно поділяють їх на дві групи: первинні та похідні.

До первинних або, як їх ще називають, основних суб'єктів міжнародного права належать держави, а до похідних (вторинних) відносять